

Dr. Maurycy Allerhand

PRZYSIĘGA KOBIETY CIĘŻARNEJ U ŻYDÓW

Artykuł jest kolejnym przykładem zainteresowania prof. Maurycego Allerhanda zagadnieniami etnologicznymi, a w tym wypadku prawem zwyczajowym i zwyczajem u Żydów i wpływem tego na praktykę prawną, w tym na postępowania sądowe. Ten krótki a nieznanym szerzej tekst oparty jest na praktyce Autora. Co ciekawe, powstał mniej więcej w tym okresie, kiedy uczonemu rodziła się córka Maria Anna (w 1896 r.), a nieco ponad rok później syn Joachim Herman (w 1897 r.).

Pojęcia kluczowe: Maurycy Allerhand, etnologia, prawo zwyczajowe żydowskie, praktyka sądowa

I.

U Żydów tak samo jak u innych ludów napotykamy wierzenie, że zachowanie się kobiety ciężarnej może zaszkodzić jej lub też dziecieniu, które się narodzi. I tak np. u Żydów panuje wierzenie o zapatrzeniu się; kobieta ciężarna nie powinna zaglądać przez dziurkę od klucza, gdyż dziecko będzie ciekawe; nie powinna nikomu nic zabierać, gdyż dziecko będzie złodziejem; nie powinna jeść owoców bliźniaczych, gdyż dostanie bliźniaki itp.¹

¹ Prw. o zachowaniu się kobiety ciężarnej u rozmaitych ludów Ploss, *Das Weib in der Natur u. Völkerkunde*, t. I, s. 508 i n. (3. wyd.); tegoż: *Das Kind in Brauch u. Sitte der Völker*, t. I., s. 5 i n.; F. S. Krauss, *Sitte und Brauch der Sudslaven*, 1885, str. 554 i n.; Talko-Hryniewicz, *Zarysy lecznictwa ludowego na Rusi południowej*, s. 68 i 436.

Do zwyczajów, albo powiedzmy raczej do prawa zwyczajowego u Żydów należy przepis, że kobieta ciężarna nie może składać przysięgi, względnie że od jej wykonania jest uwolniona. I u innych ludów znajdujemy to wierzenie; i tak zapewnia Ploss (*Das Weib* t. I, str. 508), że w Oldenburgu kobieta ciężarna nie powinna składać przysięgi. Fakt, że kobieta ciężarna u Żydów nie składa przysięgi, jest powszechnie znanym. Ilekroć żydówce, znajdujące się w stanie błogosławionym, wypadnie w sądzie składać przysięgę we własnej sprawie, albo też świadczyć, uchyla się od tego, a wszelkie groźby sądowe, a nawet i możliwość przegrania sprawy z powodu niewykonania przysięgi, nie zdoła wpłynąć na jej postanowienie. Z licznych wypadków, które mi są znane ze spraw sądowych i o których osobiście się przekonałem, przytaczam następujące:

1) W sprawie pewnej firmy węgierskiej przeciw X., prowadzonej w r. 1894 przed sądem krajowym we Lwowie, dozwolono pozwanej wyrokiem przysiąc. Pozwana zgłosiła się do przysięgi, na terminie jednakowoż wyznaczonym w tym celu, prosiła o odroczenie, powołując się na to, że znajduje się w stanie brzemiennym, a przepisy religijne żydowskie nie zezwalają na złożenie przysięgi przez kobietę ciężarną. Sąd odmówił prośbie i uznał przysięgę za niewykonaną.

2) W procesie drobiazgowym firmy lwowskiej Mojżesza Woska przeciw X., prowadzonym w r. 1896 przed sądem powiatowym m. del. sekc. I. we Lwowie, sędzia, kierujący rozprawą, postanowił przesłuchać i zaprzysiąc pozwaną.

Ta oświadczyła jednakowoż, że przysięgi nie złoży ze względu na stan brzemienny, wobec czego sędzia zasądził ją na zapłacenie sumy, której domagał się oskarżyciel.

3) W sprawie Wilhelma Bubera przeciw Abrahamowi S. zastępca powoda powołał na świadka żonę pozwanego, obecną w sali rozpraw. Ta nie chciała jednakowoż zeznawać, powołując się na widoczny swój stan brzemienny.

4) W sprawie X. przeciw H. Z., prowadzonej w sądzie powiatowym w Przeworsku, uchwalono przesłuchanie świadka A. z Z. T. Sąd przeworski wezwał sąd lwowski o przesłuchanie wymienionej; ta jednak nie stanęła na terminie, lecz wniosła prośbę o udzielenie kilkumiesięcznej zwłoki do złożenia świadectwa, powołując się na to, że znajduje się w stanie błogosławionym i z tego powodu nie może złożyć przysięgi. Sąd przychylił się do tej prośby.

5) W sprawie Markusa Graffa przeciw Amalii H. o wypowiedzenie pomieszkania oświadczyłem awizatce, jako jej zastępcą, że będzie musiała złożyć w sądzie przysięgę na okoliczności, naprowadzone przez nią. Na to odrzekła, że sędzia nie może do tej przysięgi dopuścić wobec tego, iż ona znajduje się w stanie brzemiennym.

6) W sprawie drobiazgowej Szymona Tremskiego przeciw B. H. miał pozwany wykonać przysięgę. Tego jednakowoż nie chciał uczynić i zawarł z powodem ugodę. Zapytany o powód, oświadczył mi, że córka jego jest w stanie błogosławionym i dlatego on jako jej ojciec przysięgi nie może wykonać.

II.

Sprawa czy kobieta ciężarna u Żydów ma obowiązek wykonania przysięgi, była niejednokrotnie przedmiotem unormowania przez ustawodawstwa państwowe².

I tak pruska ordynacja sądowa z zeszłego stulecia zawiera postanowienie, że stan ciężarny Żydówki nie jest powodem do zwolnienia jej od wykonania przysięgi w razie sprzeciwienia się strony drugiej, co wskazuje na to, iż panowało przeciwne przekonanie³.

W Autryi w r. 1836 Najwyższa władza sprawiedliwości (Oberste Justizstelle) we Wiedniu z powodu rzeczywistego wypadku wystosowała zapytanie do rabinów i władz krajowych, czy można dopuścić żydowską kobietę ciężarną do przysięgi. Mannheimer słynny rabin we Wiedniu, i rabini w Czechach i na Morawie oświadczyli się

² Prw. Dra Z. Frankla „Die Eidesleistung der Juden in theologischer und historischer Beziehung” 2. wyd. 1847, str. 123, 124 i 127.

³ Postanowienia państwowe dotyczą często także kobiety w okresie menstruacji. U Żydów kobieta w tym czasie przysięgi wykonać nie może.

przeciw dopuszczeniu. Tak samo oświadczył się rząd krajowy w Czechach, natomiast rząd w Austrii niższej za dopuszczeniem⁴.

W nowszym ustawodawstwie niema postanowienia co do przysięgi kobiety ciężarnej. W każdym razie przytoczone przykłady świadczą o tem, że Żydówki ciężarne nie chciały przysięgi wykonać.

III.

Kobiety ciężarne powołują się zawsze na przepis religijny żydowski, który im zabrania składania przysięgi. Takiego samego zdania jest w ogóle lud żydowski. Przepisy więc wedle tego zdania nie mają takiego znaczenia, iżby zwalniały kobietę ciężarną od obowiązku składania przysięgi i nie zmuszały jej do tego, a tylko w razie jej zgodnego oświadczenia zezwalały na wykonanie, lecz są przykazaniami, z których przekroczeniem łączą się kary, bądź to doczesne, bądź wieczne. Zdanie to jednak jest mylnem. W biblji niema przepisu, któryby kobiecie ciężarnej zabraniał złożenia przysięgi⁵. Owszem Numeri (Rozdz. V. 11-31), normują przysięgę kobiety, posądzonej o cudzołóstwo, tzw. Sota, a ta mogła nawet w stanie ciężarnym składać przysięgę⁶. W tym wypadku przysięga była dozwoloną, o przymusie jednak niema mowy. Później w Chosen Miszpot (rozdz. 96 § 6) zawarte było postanowienie, że kobiety ciężarnej do wykonania przysięgi zmusić nie można. Podczas gdy więc przepis biblijny był specjalnym, ten przepis był ogólnym. Nie doszedł on jednak jeszcze do zakazu. Dopiero z biegiem czasu wytworzyło się prawo zwyczajowe, które z zezwolenia zrobiło zakaz, tak że kobiecie ciężarnej nietylko wolno się uchylić od złożenia przysięgi, lecz wprost wykonanie tejże jest jej zakazanem. Przekonanie o zakazie składania przysięgi przez kobietę ciężarną jest tak głębokiem, że nietylko nie wykonuje ona przysięgi formalnej, lecz nawet nie zaklina się, gdyż to stoi na równi z przysięgą⁷.

IV.

Jak powstało zdanie, że kobieta ciężarna nie powinna składać przysięgi? Przede wszystkim wypada zaznaczyć, że Żydzi w ogóle niechętnie składają przysięgę. Każdemu prawnikowi znane są wypadki, w których Żyd tylko dlatego przegrał sprawę, że nie złożył przysięgi. Żyd w procesie stara się, aby tylko przeciwnik złożył przysięgę, i prosi swego adwokata, aby dbał o to, by on sam nie musiał jej składać. Jeżeli zapada uchwała przesłuchania pod przysięgą, Żyd

⁴ Wolf: *Geschichte der Juden in Wien* (1656-1876), Wied. 1876 r., s. 145, nr 1.

⁵ Prw. Wolfgang-Wessely, Kann eine jiidische Frau wahrend ihrer Schwangerschaft nach Grundsätzen des jiidischen Kirchenrechtes zur Ablegung eines Edes zugelassen und im Weigerungsfalle dem verhalten werden?, Themis 3837, str. 107 i n.

⁶ Prw. o tej przysiędze i jej dalszym rozwoju – Duschak, *Das mosaich talmudische Eherecht*, Wiedeń 1864, str. 29, 131 i n.

⁷ W Rzymie były Westalki zwolnione od przysięgi; *flamen dialis* nie mógł wcale jej składać.

gotów jest się pogodzić. Sędzia, znający Żydów, przerywa po wydaniu uchwały tego rodzaju rozprawę na kilka minut i z reguły następuje ugoda. Nieraz napierają sami Żydzi na Żyda, który winien złożyć przysięgę, aby się pogodził. Jeżeli Żyd w drobnej sprawie chce złożyć przysięgę, lub ją składa, inni go przeklinają. Byłem raz obecny przy rozprawie, gdzie Żydzi urządzili składkę, aby zapłacić kwotę żadaną przeciwnikowi Żyda, który miał przysiąc, byle uwolnić swego współwyznawcę od przysięgi. Ta niechęć do składania przysięgi objawia się nawet u inteligentnych Żydów. Jeżeli ktoś jest powołany na świadka, stara się strony pogodzić, aby nie składać świadectwa. Znam wypadek, gdzie świadek przez dwa lata godził strony, jedynie aby nie składać świadectwa.

Jeżeli taka niechęć do składania przysięgi istnieje u Żydów w ogóle, to tem łatwiej można ją wytłumaczyć u kobiety ciężarnej, która się znajduje w nienormalnym stanie psychicznym. Względ na przyszłe dziecię odgrywa znaczną rolę. Wogóle panuje przekonanie, że pewne zachowanie się kobiety brzemiennej wpływa na dziecię. Tak i w razie składania przysięgi przez ciężarną mogłoby dziecię otrzymać skłonność do składania przysięgi, co wobec niechęci Żydów do przysięgania byłoby złem.

Podobne wierzenie znachodzimy wedle Plossa (*Das Weib*) na malajskim archipelagu, gdzie kobieta ciężarna nie może być świadkiem w sądzie, aby nie być obecną przy kłótni. W tym bowiem wypadku kłótniowość mogłaby przejść na dziecię. Inne wierzenie twierdzi, że dziecię miałoby ciągle ze sądami do czynienia. Także w Rzymie, Atenach i Egipcie nie mogły kobiety ciężarne stawać w sądzie.

Także i forma przysięgi sądowej wpłynąć mogła na to, że kobieta ciężarna jej nie chce wykonać. Składający przysięgę wzywa Boga na świadka, że jego twierdzenie jest prawdziwem i zarazem ściąga kary na siebie na wypadek, gdyby przysięga była fałszywą.

Kara musiałaby trafić w razie krzywoprzysięstwa i dziecię w łonie matki, jako część składową jej samej. Dlatego też twierdzi kobieta ciężarna, że nie przysięga, ponieważ tylko za siebie może wykonać przysięgę, a nie za dziecię.

Z drugiej strony w dawnej formie przysięgi wzywał przysięgający potomstwo na mściciela fałszywej przysięgi⁸. Gdyby kobieta ciężarna przysięgę złożyła, dziecię przy tem obecne wiedziałoby o fałszywej przysiędze i pomściłoby ją. Aby temu zapobiedz, nie składa ciężarna przysięgi.

Zewnętrzna forma przysięgi, a mianowicie jej formalności, które z czasem powstały i po części przez ustawodawstwo państwowe tylko dla Żydów zaprowadzone zostały, mogły też przyczynić się do tego, że kobieta ciężarna nie wykonywała przysięgi. Już samo upo-

⁸ Prw. Juliusza Happla, „Der Eid im alten Testament”, Lipsk (b. r.) s. 17.

mnienie na skutki krzywoprzysięstwa było tak strasznem, że mogło niekorzystnie oddziaływać na ciężarną; cóż dopiero forma, zwłaszcza, że wyszukiwano najrozmaitsze utrudnienia⁹.

Jak już wyżej wspomniałem, u niektórych ludów kobieta nie może być świadkiem, jeżeli znajduje się w stanie błogosławionym. W Prusiech zachodnich, na Pomorzu, na Śląsku i na Rusi nie może być nawet matką chrzestną t. j. świadkiem chrztu (Ploss – *das Weib*) Jako powód przytacza się, że kobieta ciężarna nie wie, co się dokoła niej dzieje, zatem świadczyć nie może.

Ten powód u Żydów nie wpłynął na zakaz składania przysięgi przez kobietę ciężarną. Prawo żydowskie zna świadków, nie zna jednak przysięgi świadka¹⁰; dopiero w XIV wieku pod wpływem ustawodawstwa państwowego słuchano świadków pod przysięgą.

Zakaz składania przysięgi przez kobietę ciężarną i przekonanie o złych skutkach tegoż przekroczenia tak się zakorzeniły, że nawet krewniacy nie chcą wykonywać przysięgi, gdy kobieta znajduje się w stanie brzemiennym. Wyżej przytoczyłem przykład, w którym ojciec nie złożył przysięgi z powodu, że córka jego znajdowała się w stanie błogosławionym.

Dr. M. Allerhand

Pierwotna publikacja: „Lud” 1898, r. IV, s. 180-184.

⁹ Pruw. wyżej przytoczone dzieło Frankla.

¹⁰ Pruw. F ranki a o. m. s 44 i Mojżesza Blocha „Die Civilprocess-Ordnung nach mosaich-rabbini-schem liechte”, Budapeszt, 1882. str. 48. (Jahresbericht der Landes-Rabbinerschule z r. 1881/2).